

Hoveri, Danske og Tyske Kancelli, Kongeloven, Landgilde, Sogn, Stavnsbaand, Tinglysning, Udflytning, Udstykning, Vornedskab m. m. Udbyttet er her altsaa ikke ret stort! — Orienteringen lettes ved en forholdsvis overskuelig Gruppering og mange Henvisninger, men Litteraturhenvisninger findes ikke ved Artiklerne. Originalitet er ikke tilstræbt. Bogen, som paa Grund af det overvældende store Stof ikke altid kan bygge paa Førstehaandsmateriale, tjener frem for alt Videnskabens Arbejdsøkonomi. Den er et første, efter en Række Stikprøver at domme, paa mange Maader vellykket Forsøg, men maa som saadant i forskellige Henseender udvides og forbedres. *Hanna Kobylinski.*

Ved midten af 1920erne reorganiserede Tyskland sin udenrigspolitik. Den indre stabilisering var da saa vidt fremskredet, at man igen kunde tænke paa en mere aktiv optræden udadtil. Den bærende idé i den nye udenrigspolitik blev den stortyske tanke. Tanken om alle tyskeres folkefællesskab paa tværs af statsgrænserne. Midlerne i kampen for at virkeliggøre den stortyske tanke var folkeforbundsidealene om nationernes selvbestemmelsesret og mindretalenes beskyttelse.

Det maatte, som forholdene laa, blive en politik paa langt sigt. Men der blev straks sat et mægtigt arbejde igang for i Tyskland at holde den stortyske tanke levende og i udlandet at organisere og paa alle maader styrke den forhaandenværende tyskhed.

Som et led i disse bestræbelser planlagdes »*Handwörterbuch des Grenz- und Auslandsdeutschtums*«. Store midler blev stillet til raadighed, men forberedelserne trak i langdrag; for en stor del paa grund af en meget dybtgaaende uenighed inden for ledelsen. Først i 1933 kunde første hefte udsendes og i 1935 afsluttedes første bind (Redigeret af Carl Petersen og Otto Scheel).

Som det let gaar med den slags store værker, ændredes den oprindelige plan under arbejdets udførelse. Oprindeligt var det tanken at skabe et opslagsværk med mange smaa artikler som i et konversationsleksikon. Da første hefte kom, var planen ændret til: et alfabetisk ordnet videnskabeligt oversigts- og læseværk med overvejende store artikler. Samtidig satte man sig videre maal, idet den oprindeligt planlagte rene meddelelse af kendsgerninger blev underordnet de folkepolitiske maal. Som det hedder i indledningen om værket: »Det tjener og vil tjene Tysklands kamp om sin fremtidige nationale udformning, saaledes som den samlede tyskhedsforskning skal. Det vil med aandens og videnskabens midler medvirke ved denne nødvendige

proces, idet det i grænse- og udlandstyskheden viser de folkelige, aandelige og historiske kræfter, som idag atter har den formgivende magt« (gestaltend zur Herrschaft gelangt).

Det betyder videnskabens bevidste underordning under politiken, og det maner til kritisk reservation ved læsningen.

Ialt raader hovedredaktionen over 800 medarbejdere og 46 faglige og lokale underredaktioner. Der er fra redaktionernes side grebet meget kraftigt ind over for medarbejderne for at sikre værkets indre enhed. I det store og hele er det lykkedes. Det vidner om stort organisationssnilde, at man har faaet denne store mekanisme til at virke tilfredsstillende.

Værkets artikler falder i forskellige grupper. Der er for det første artikler, som skildrer tyskheden i de forskellige eurpøiske og oversøiske stater; særlig fremhæves forbindelsen mellem de paagældende lande og Tyskland i fortid og nutid. I det her omtalte bind findes artikler af denne art om Argentina, Belgien og Bulgarien.

For det andet er der artikler om de enkelte tyske bosættelsesomraader. Her ligger værkets tyngdepunkt. Alle artikler er opbygget efter samme skema: Almindelige oplysninger. — Rum og grænser. — Befolkning. — Tysk nationalitets tilblivelse og væsen. — Tyskernes politiske, økonomiske, kirkelige, aandelige og kunstneriske liv m. m. — Artiklerne er rigeligt forsynet med kort og statistik, F. eks. skildres tyskheden i Banatet, Batschka, Bessarabien, Bosnien-Herzegovina, Bukovina og Burgenland. Alle de her nævnte omraader ligger i Sydøsteuropa og sammenholdt giver artiklerne vidnesbyrd om den mægtige kolonisationsindsats, der er øvet af tyskere i disse egne, særlig i det 18. aarhundrede, efterhaanden som det habsburgske monarki vandt frem paa det tyrkiske riges bekostning. Habsburgerne forfulgte fiskale og militære maal med deres kolonisation, ikke nationale. I de omraader, der blev befriet fra tyrkerne, blev der ikke alene bosat tyskere, men ogsaa rumæner, serber, madjarer og andre. De store omraader, der enten havde ligget øde hen eller ydet græsning til heste og kvæg, egnede sig for en stor del til intensivere dyrkning. Her var tyskerne foregangsmænd sammenlignet med de øvrige folkeslag. Et stort teknisk fremskridt var trevangsbruget, der ellers blev afskaffet paa denne tid andetsteds i Europa.

I tidens løb er det gaaet haardt ud over den fremskudte tyskhed. Ser man paa de større omraader, var tyskerne intetsteds i flertal. Forbindelsen med moderlandet blev snart tabt, og indbyrdes mellem kolonierne var den kun ringe. De fremmede om-

givelser gjorde deres indflydelse gældende, og mange steder blev tyskheden opsuget. Inden for det ungarske omraade satte i slutningen af det 19. aarhundrede en brutal, men effektiv nationalitetspolitik ind; særlig de højere lag var udsat for madjarisering.

Verdenskrigen vendte op og ned paa alt. Den folkelige bevidsthed vaagnede mange steder igen, hvor den havde været ved at sygne hen. De ret frisindede ideer, der i de første aar efter fredsslutningen prægede de sydøsteuropæiske stater, gav mulighed for en kraftigere national udvikling, samtidig sattes der fra Tyskland store bestræbelser ind for at knytte forbindelsen igen. Men den senere tids autoritære udvikling og den stærkere betoning af staten har overalt igen bragt haarde kaar for mindretallene.

Der gives en fylde af enkeltoplysninger i disse artikler, men samtidig aabenbarer de en af værkets største svagheder: den alfabetiske ordning. Da planen ændredes, burde man have taget skridtet fuldt ud og givet en geografisk ordnet beskrivelse af tyskheden i Verden. I det nye Tyskland anvender man i tide og utide »rum«-begrebet, her var et omraade, hvor man med stort held kunde have brugt det. Det er ubehageligt, naar man har læst om en række rumænske provinser ikke at kunne faa noget at vide om Siebenbürgen, og selv om man i løbet af nogle aar kan faa rede paa det, vilde en sammenstilling efter større omraader være langt at foretrække.

Blandt artiklerne om mindre geografiske omraader har stykkerne om Als og Aabenraa størst interesse for danske læsere. Interessen er saa meget større, som de giver en maalestok for paalideligheden af de meddelte oplysninger. I det store og hele maa det siges, at de meddelte kendsgerninger er korrekte. Det er dog en stor overdrivelse at regne halvdelen af de socialdemokratiske stemmer for tyske.

Noget mere i emnets periferi staar en række artikler om videnskabsgrene, der kan have interesse for folk, som beskæftiger sig med grænse- og udlandstyskhedens problemer. Som eksempel kan nævnes en meget stor artikel under stikordet »Agrarverfassung«. Den giver en udmærket historisk oversigt over europæiske dyrkningsformer, men rummer derudover en mængde stof, som bedre havde været behandlet under særlige stikord, f. eks. andelsvæsnet.

En anden artikel i denne gruppe giver en oversigt over befolkningslæren. I artiklen om bog- og biblioteksvæsen gøres omhyggeligt rede for tysk bogeksport til forskellige lande og oversættelser fra tysk til andre sprog. I omtalen af biblioteksforhol-

dene hos tyske mindretal findes kun talmæssige opgivelser fra Nordslesvig, sikkert fordi bibliotekerne her har naaet et relativt højt stade. Men naar der som forklaring paa det forholdsvis lave bogudlaan paa landet i Sønderjylland anføres, at der »i den grad lægges beslag paa den tyske bonde af den kamp om jorden, som er paatvungen ham ved den danske jordpolitik,« saa er man langt ude i agitatoriske fraser. Langt mere end jordkampen betyder den kendsgerning, at mange hjemmetyske bønder har svært ved tysk.

Endelig findes der endnu en gruppe artikler omfattende personer af interesse for det folketyske arbejde. Hovedvægten lægges paa skildringen af førende tyske personligheder, set ud fra deres folkelige og statslige tanker og maal. Der er f.eks. en meget stor artikel om Ernst Moritz Arndt. Derimod omtales de personer, der har gjort en indsats i det grænse- og udlandstyske arbejde, meget knapt.

Det vil af denne oversigt fremgaa, at man har samlet rigeligt meget under een hat. De mange emner ind imellem hinanden gør overskueligheden mindre. Men samtidig skal det anerkendes, at der her er samlet et stof, som før var vanskeligt eller slet ikke tilgængeligt, og der ydes her et værdifuldt bidrag til forstaaelsen af de europæiske mindretalsforhold og dermed til forstaaelsen af den europæiske politik.

Den meget udprægede og bevidste tyske tendens vil altid være en anstødssten. Trods hæderlige tilløb savnes mange steder relativitet i bedømmelsen, og hos den ukritiske læser kan dette værk være med til at styrke tilbøjeligheden til national selvovervurdering.

Troels Fink.

Dr. Ragnar Numelin, der i en Aarrække var Legationsraad for Finland i København, har paa dansk Forlag (1936), men paa engelsk Sprog, udsendt et stort etnologisk Værk *The Wandering Spirit*. Heri genoptager og fortsætter han sine Ungdomsstudier, der satte deres første Frugt i Doktorafhandlingen over de primitive Folks Vandringer, og søger at naa til Bunds i de Aarsager, som ligger til Grund for disse. Dr. Numelin tilhører den finlandske etnologiske Skole, der grundlagdes af hans berømte Landsmand Edv. Westermarck, som ogsaa har ledsaget dette Værk med et anbefalende Forord. I Virkeligheden afspejler Bogen denne Skoles gediegne Egenskaber. Den bygger paa et mægtigt og, som det synes, udtømt Materiale; — alene Literaturfortegnelsen omfatter et halvhundrede Sider; — og den bæres af en nøgtern og forsigtig kritisk Aand, der lykkeligt forhindrer